

Yedek Subayların Askerlik Mesleğiyle Bütünleşme Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma

Samet Ünlü

Öz: Bu araştırma, askerlik görevini yedek subay statüsünde yerine getiren bireylerin askerlik mesleğiyle bütünleşme deneyimlerini anlamaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Zorunlu askerlik sistemi içerisinde özel bir konuma sahip olan yedek subaylık, bireylere kısa süreliğine de olsa askerlik mesleğini doğrudan deneyimleme imkânı sunmaktadır. Bu çalışmada, farklı meslek gruplarından ve çeşitli sosyokültürel arka planlara sahip, askerlik görevlerini yedek subay olarak yapmış 12 bireyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler ses kaydı ile kayıt altına alınmış, transkribe edilmiş ve elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Analiz sonucunda, askerlik mesleğine ilişkin algılar, askeri rol kimliğinin inşası, komutanlık deneyimi, askeri kültürle etkileşim, muvazzaf olmama duygusu ve sivil yaşama dönüş gibi temalar ön plana çıkmıştır. Katılımcıların çoğunluğu askerlik sürecini yalnızca görevsel bir yükümlülük olarak değil, aynı zamanda kişisel dönüşüm, sorumluluk duygusu ve toplumsal saygınlıkla bütünleşen bir deneyim olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda çalışma, yedek subaylığın bireyde oluşturduğu askeri kimliğin geçici değil, kalıcı izler taşıyabildiğini ortaya koymakta ve askerlik mesleğine dair sosyolojik çözümlemelere özgün katkılar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Askerlik, Askeri Kimlik, Askerlik Mesleği, Askeri Rol, Yedek Subaylık

Abstract: This study aims to explore the integration experiences of individuals who completed their compulsory military service as reserve officers within the framework of the military profession. Reserve officership, which holds a unique position within the conscription system, offers individuals the opportunity to directly experience the military profession, albeit for a limited period. In this study, semi-structured interviews were conducted with 12 participants from diverse professional and socio-cultural backgrounds who served as reserve officers. The interviews were audio-recorded, transcribed verbatim, and the data were analyzed using thematic analysis. The analysis revealed key themes such as perceptions of the military profession, construction of military role identity, experiences of command, interaction with military culture, the feeling of not being a permanent officer, and the transition back to civilian life. Most participants described their military service not merely as a compulsory duty, but as a transformative experience encompassing personal growth, a sense of responsibility, and social recognition. In this context, the study demonstrates that the military identity shaped during the reserve officership process can leave lasting impressions, contributing original insights to the sociological understanding of military life.

Keywords: Military Service, Military Identity, Military Profession, Military Role, Reserve Officership

@ Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, samettunnlu@gmail.com

id <https://orcid.org/0000-0001-9493-6173>

DOI: 10.12658/M0791
insan & toplum, 2026; 16(1): 169-197.
insanvetoplum.org

Başvuru: 04.05.2025
Revize: 24.08.2025
Kabul: 19.11.2025
Erken Baskı: 19.01.2026

Giriş

Modern toplumlar, devletin örgütlenme yapısı, meşruiyet kaynağı ve toplumla kurduğu ilişkiler bakımından geleneksel yapılardan ayrılmaktadır. Bu bağlamda, devletin sürekliliği ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması, özellikle güvenliğin sağlanması noktasında bürokratik kurumların varlığına duyulan gereksinimi artırmıştır. Organize gücün yönetimini sağlayan ordu kurumunun oluşturulması da esasen bu ihtiyaçların bir yansımasıdır (Akal & Başpınar, 2022). Askerlik, tarihsel olarak yalnızca savaş zamanlarında devreye giren bir güvenlik uygulaması olmanın ötesinde, ulus devletin ideolojik, sembolik ve toplumsal örgütlenmesinin merkezinde yer alan kurumsal bir yapıdır. Kökleri Fransız Devrimi'ne dayanan zorunlu askerlik, 19. ve 20. yüzyıllara damgasını vuran, özellikle Avrupa'da ulus devletlerin "yurttaş yaratma" sürecinde etkili bir araç olarak kullanılan bir askere alma biçimi olarak ortaya çıkmıştır (Akgül, 2011). Bu yolla modern ordular, toplumun militarizasyonunda en güçlü kurum haline gelmiştir. Modern toplumlarda özellikle zorunlu askerlik uygulamaları, bireyleri devlete bağlayan bir yükümlülük olmanın yanı sıra, vatandaşlık, erkeklik, disiplin ve aidiyet duygularının inşa edildiği güçlü bir toplumsallaşma sürecidir (Altınay, 2004).

Askeri kurumlar, yalnızca savunmaya yönelik teknik aygıtlar değil, aynı zamanda devletin egemenlik iddialarını hem içeride hem dışarıda meşrulaştırmak için kullandığı zorlayıcı araçların merkezidir (Yuval-Davis, 2016). Bu bağlamda askeri alan, yalnızca askeri stratejilerin değil, aynı zamanda iktidarın, cinsiyetin ve kurumsal kimliğin yeniden üretildiği bir "disiplin toplumu" mekanı olarak işlev görür. Türkiye özelinde ordu, uzun bir süre boyunca sadece güvenlik temelli bir yapı olarak değil, aynı zamanda siyasal otorite ve ideolojik yönlendirme kapasitesi olan bir toplumsal aktör olarak değerlendirilmiştir (Öztekin & Gönç Şavran, 2023). Askeri kültür ise bu yapının ideolojik sürekliliğini sağlayan bir çerçeve olarak öne çıkar. Nitekim askeri kültür, milletin ve onun ordusunun sözde birleşik doğasını anlamak için yararlı bir sosyolojik prizmadır (Sencer, 2018). Ayrıca ordunun teşkilatı, personeli, temini, muhafazası, askeri eğitim ve meslek yapısı gibi bileşenlerin, kurumsal düzeyde askerliği sadece bir görev değil, toplumla iç içe geçmiş sosyolojik bir disiplin olarak yeniden tanımladığı gözlemlenmektedir (Ateş, 2022a). Askerlik mesleği incelendiğinde; uzun süreli devam eden askeri ve akademik eğitim süreçleri, bireyin sadece teorik bilgiyi edinmesini değil, aynı zamanda kurumun sahip olduğu mesleki değerler, normlar ve etik kodlarla bütünleşmesini amaçlamaktadır. Bu bütünleşme, askerin elindeki potansiyel gücü ne zaman, nerede ve nasıl kullanması gerektiğine dair içsel bir denge ve farkındalık kazanmasını sağlar (Uzun & Şafak Uzun, 2017). Özellikle, Türkiye'de askeri sosyoloji eğitiminin askerlik mesleğini toplumla eşitleyerek kurumsal eğitim süreçlerine entegre ettiği ve böylece disiplinin hem kuramsal hem epistemolojik alanda güç kazandığı görülmektedir (Konuk Kandemir & Çalışkan, 2023). Son yıllarda küresel güvenlik

bağlamında yabancı askeri üslerin stratejik, kültürel ve yönetsimsel etkileri üzerine yapılan analizler, askeri kurumların hem iç hem dış politika üzerinde doğrudan etkiye olduğunu göstermektedir. Örneğin, Gök & Sakman (2023) bu üslerin, bulundukları ülkelerde kamusal ve toplumsal ilişkileri şekillendirerek ulusal ve uluslararası düzeyde iktidarın yeniden üretimini mümkün kıldığını vurgulamaktadır. Bunun yanında, teknik ve teknolojik gelişmelerin savaş pratiklerine ve askerlik mesleğinin doğasına olan etkisi de göz ardı edilemez. Nitekim askeri teknik uygulamalar, yalnızca savaş araçlarının değişimini değil, aynı zamanda askeri mesleğin ideolojik, kurumsal ve sosyolojik sınırlarının yeniden tanımlanmasını da beraberinde getirmiştir (Boyacı, 2023).

Türkiye gibi zorunlu askerlik sistemine sahip ülkelerde, bu kurum aynı zamanda bir eşik, bir geçiş ritüeli ve bireyin sivil kimlikten askeri kimliğe yönlendirildiği bir dönüşüm alanıdır. Zorunlu askerlik uygulaması, bireyi belirli bir süreliğine sivil hayatın dışında konumlandırarak, ona yeni roller, yeni otorite ilişkileri ve yeni değer sistemleri dayatır. Bu dönüşüm süreci, özellikle yedek subay statüsünde gerçekleştirilen askerlik deneyiminde oldukça çarpıcı biçimde gözlemlenebilir. Çünkü yedek subaylar, tam anlamıyla ne profesyonel asker ne de sıradan yükümlülerdir; statüleri geçici, görevleri yüksek sorumluluk içerikli, otoriteleri meşru ama kırılındır. Askerlik mesleğinin tanımlanmasıyla ilgili tartışmalarda da bu ikilik dikkat çeker; organize şiddetin yönetimiyle doğrudan ilgilenmeyen subaylar dahi bazı yaklaşımlarda profesyonel asker sayılmamıştır (Ateş, 2022a).

Türkiye’de yedek subaylık, lisans düzeyinde bir üniversite programından mezun olmuş bireylerin zorunlu askerlik hizmetini subay rütbesiyle yerine getirebildiği özel bir uygulamadır. Ancak bu durum, tüm üniversite mezunları için geçerli değildir; yedek subaylık, zorunlu askerlik kapsamında bir tercih ve aynı zamanda sınıflandırma süreci sonucunda belirlenen bir görev türüdür. Adaylar, yoklama, sağlık kontrolü, güvenlik soruşturması ve sınıflandırma işlemlerinin ardından Millî Savunma Bakanlığı tarafından Türk Silahlı Kuvvetleri’nin ihtiyaç duyduğu alanlara göre değerlendirilmekte ve buna göre yedek subay, kısa dönem er ya da bedelli askerlik gibi farklı seçenekler arasından yönlendirilmektedir. Yedek subay olarak görevlendirilen bireyler, asteğmen rütbesiyle birliğine katıldıktan sonra genellikle takım komutanı, kıta eğitmeni, personel subayı ya da idari görevlerde istihdam edilir. Yedek subaylık süresi temel askerlik eğitimi dahil olmak üzere toplamda 12 aydır. Yedek subaylar, temel eğitimlerini müteakip silahlı kuvvetlerde aktif görev alırken, kendilerine hem emir verme hem de disiplin sağlama sorumluluğu yüklenir. Ne var ki bu bireyler, profesyonel askerlik eğitimi almamış, sistemin dışından gelmiş, geçici statüye sahip kişilerdir. Bu durum onları askeri yapı içinde “içeriden dışarıda” bir konuma yerleştirir. Dahası, Türkiye’de “asker”, “subay” veya “ordu” gibi kavramların toplumsal algısı oldukça değişkendir; bu

terimlerin anlamı ve çağrışımı, bireyin ideolojik konumu, sınıfsal geçmişi ya da kişisel deneyimlerine göre farklılaşabilmektedir. Örneğin yalnızca kamuflaj üniforma giyen ve kıtada görev yapan bir subay, bazı çevrelerde gerçek anlamda subay olarak bile görülmeyebilir. Subay denilince akla şık üniformalar, rugan ayakkabılar ve protokol simgeleri gelmesi, mesleğin görünümünden tanımlandığını ve bu nedenle yedek subaylığın kamusal meşruiyetinin kırılanlaştığını göstermektedir. Bu nedenle askerlik mesleğini tanımlamak, yalnızca yapısal bir analiz değil; aynı zamanda algısal boyutu içeren sosyolojik bir okumayı da gerektirir (Ateş, 2022b).

Yedek subaylık, bireyin sivil kimlikten askeri kimliğe geçişinde yaşadığı dönüşümleri, kurumla kurduğu ilişkiyi, otoriteyle etkileşimini ve askerlik mesleğiyle olan bağını gözlemleyebileceğimiz özel bir deneyim alanıdır. Goffman'ın (2015) "total kurum" kavramı, askeri kurumun birey üzerinde yarattığı yeniden biçimlendirme etkisini anlamak açısından önemlidir. Total kurumlar, bireyin önceki sosyal rollerini askıya alarak, onu kurumun normlarına göre şekillendirmeye çalışır. Ancak yedek subaylar bu süreçte "geçici olarak" dahil oldukları için ne tamamen dönüşürler ne de bütünüyle sivil kimliklerinden sıyrılırlar. Bu da onların kurumsal aidiyetlerinde ikilik, otorite uygulamalarında ise kırılanlık yaratır.

Weber'in (2008) rasyonel-legal otorite kavramı çerçevesinde, yedek subayların sahip olduğu otorite, yasal ve kurumsal bir zemine dayanır. Ancak Weber'in belirttiği gibi, otorite yalnızca yasal dayanakla değil, aynı zamanda meşruiyet algısıyla da işler. Yedek subaylar, astlar nezdinde her zaman meşru otorite figürü olarak görülmeyebilir. Bu durum, birçok yedek subayda rol çatışması, otoriteyi uygulamada tereddüt ve statü belirsizliği yaratmaktadır. Bu bağlamda emir komuta zinciri, irade eşitsizliğinin binlerce ya da milyonlarca insanı kapsayacak biçimde genişletilmesini sağlayan bir yapıdır. Bu zincirin temel ilkesi "yeniden üretim"dır: A, B'yi denetler; B, A'nın komutunu kendisine mal ederek C'yi denetler; C, B'nin komutunu yineleyerek D'yi denetler ve bu böylece devam eder (Sennett, 2021). Ancak disiplin, düzen ve itaatin sağlanması yalnızca önlem ve eğitimlerle değil, komutanların ve subayların, kendilerine duyulan güven temelinde görevlerini ne ölçüde yerine getirdiğiyle de yakından ilişkilidir. İç ya da dış disiplinin seviyesi, en temelde onların sorumluluğunda şekillenir (Bröckling, 2020).

Bu deneyim, aynı zamanda bireyin askeri kurumla kurduğu anlam ilişkisini de şekillendirir. Kimi yedek subaylar, askeri düzenin disiplinine, işleyişine ve düzenine uyum sağlayarak güçlü bir kurumsal aidiyet geliştirirken; kimileri için bu süreç; yabancılaşma, içsel direnç ve sistemden uzaklaşma ile sonuçlanır. Nitekim askerlik, bireyler tarafından genellikle yeni yerler ve insanlar tanımayı, silah kullanmayı, tek başına ayakta durmayı, zorluklarla boğuşmayı, temkinli ve disiplinli olmayı

öğrendikleri bir deneyim olarak tanımlanmaktadır (Selek, 2018). Bu bağlamda yedek subaylık, bireyin askerlik mesleğiyle kurduğu ilişkinin yönünü ve niteliğini belirleyen kritik bir dönemeçtir.

Yedek subaylık, aynı zamanda toplumsal cinsiyet ve sınıf dinamiklerinin kristalize olduğu bir deneyim alanıdır. Türkiye’de askerlik, uzun bir süre boyunca toplumsal düzeyde erkekliğin ispatı olarak görülmüş; askerlik yapmamış erkekler “eksik” ya da “yarım” yurttaş olarak kodlanabilmiştir (Altınay, 2004). Ancak günümüzde bu algının belirli ölçüde aşıldığı ve dönüşüm geçirdiği gözlemlenmektedir. Connell’in (2019) hegemonik erkeklik teorisi doğrultusunda, yedek subaylık da erkekliğin belirli pratiklerle pekiştirildiği bir performans alanına dönüşür. Ancak bu performans, yedek subaylar için zorlayıcı olabilir; zira modern, profesyonel, eğitilmiş bireyler olarak bu geleneksel erkeklik kalıplarına karşı mesafeli durabilirler. Askerliğin geleneksel olarak erkeklik pratiğiyle özdeşleşmiş olması, kadınların bu kuruma katılımı konusunda toplumsal cinsiyet temelli direniş alanları yaratmakta; bu da askeri yapının erkek egemen karakterini yeniden üretmektedir (Akal ve diğerleri, 2023).

Bu araştırma, yedek subayların askerlik mesleğiyle olan bütünleşme düzeylerini, deneyimlerini ve kurumsal aidiyet yapılarını anlamayı amaçlayan nitel bir araştırmadır. Derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilen veriler, tematik analizle değerlendirilecek ve yedek subaylık sürecinde bireylerin yaşadığı kimliksel, duygusal ve kurumsal dönüşümler sosyolojik bir perspektifle incelenecektir. Türkçe literatürde yedek subaylık deneyimini doğrudan ve sistematik biçimde inceleyen özgül bir araştırmaya rastlanmamış olması, bu çalışmayı askerlik sosyolojisi açısından öncü bir girişim konumuna getirmektedir. Bu yönüyle araştırma, zorunlu askerlik kurumunun genellenmiş biçimlerinden farklı olarak, geçici statüdeki subayların askeri kimliği, otoriteyle ilişkisi ve sivil yaşama dönüş sürecinde yaşadığı ikili aidiyet biçimlerini görünür kılmaktadır. Araştırma, askerlik sosyolojisi alanına katkı sunmanın yanı sıra, zorunlu askerlik uygulamasının birey üzerindeki çok katmanlı etkilerini görünür kılmayı hedeflemektedir. Özellikle askeri kurumun bireysel kimlik, otorite ilişkisi ve meslek algısı üzerindeki yeniden üretici gücü, bu çalışmanın temel sorgulama alanlarını oluşturmaktadır.

Yöntem

Bu araştırma, yedek subaylık deneyimi üzerinden askerlik mesleğiyle kurulan ilişkiyi, otoriteyle etkileşimi ve kurumsal aidiyet düzeyini anlamaya yönelik olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde, bireylerin öznel deneyimlerini, yaşadıkları dönüşümleri ve bu dönüşümlere yükledikleri anlamları ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Çalışmada, bireylerin yaşantısına içkin olan öznel anlamların

derinlemesine incelenmesini mümkün kılan fenomenolojik desen benimsenmiştir (Creswell, 2017). Bu yaklaşım, bu araştırma çerçevesinde askeri kurum ile karşılaşan bireylerin kimliksel, duygusal ve mesleki süreçlerine yoğunlaşmayı sağlamaktadır.

Araştırmanın örneklemini, Türkiye'nin farklı illerinde ve farklı birlik tiplerinde yedek subay olarak görev yapmış 12 erkek katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların tamamı erkeklerden oluşmaktadır. Bu durum araştırmanın önemli bir sınırlılığı olarak değerlendirilmektedir. Mevcut askeri mevzuat gereği yedek subaylık statüsünün fiilen yalnızca erkekler için geçerli olması, kadın katılımcıların yer almamasının yapısal nedenini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu araştırma yedek subaylık deneyimini erkek katılımcıların bakış açısından ele almakta, kadın yedek subay bulunmadığı için toplumsal cinsiyet bakımından karşılaştırma yapma olanağı sunmamaktadır.

Katılımcıların seçiminde maksimum çeşitlilik örnekleme stratejisi benimsenmiş (Patton, 2014) ve kartopu tekniği ile katılımcılara ulaşılmıştır. Ancak örnekleme çeşitlilik bazı boyutlarda sınırlıdır. Örneğin, katılımcıların yaşları 29 ile 48 arasında değişmektedir; bu durum orta yaş grubunun (özellikle 35–45 aralığı) baskın olduğunu ve 50 yaş üstünün hiç yer almadığını göstermektedir. Dolayısıyla yaş bakımından tam anlamıyla geniş bir çeşitlilikten söz edilememektedir. Buna karşın çeşitlilik şu açılardan sağlanmıştır:

Katılımcılar arasında öğretmen, mühendis, avukat, psikolog, biyolog ve sosyal hizmet uzmanı gibi farklı mesleki geçmişlere sahip bireyler yer almaktadır. Bu durum, askerlik deneyiminin farklı mesleki kimliklerle nasıl bütünleştiğini karşılaştırmaya olanak tanımaktadır. Katılımcılar; komando tugayları, hudut karakolları, zırhlı tugay, alay komutanlıkları, eğitim tugayları ve Genelkurmay karargahı gibi farklı birlik türlerinde görev yapmıştır. Görev yerleri Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan (Hakkâri, Şırnak, Mardin, Van) İç Anadolu'ya (Ankara, Kayseri), Karadeniz'den (Kastamonu, Zonguldak, Rize) Marmara ve Akdeniz'e (İstanbul, Hatay, Bursa, Gaziantep, Erzurum) uzanmaktadır.

Eğitim düzeyi bakımından tüm katılımcıların lisans mezunu olduğu görülmektedir. Dolayısıyla eğitim bakımından bir çeşitlilikten söz etmek mümkün değildir. Bununla birlikte, araştırmanın amacına uygun olarak, lisans mezunu bireylerin yedek subaylık deneyimi ortak bir payda sağlamaktadır.

Veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Görüşme formu; askeri kurumla uyum, kimlik dönüşümü, otorite kullanımı ve meslekle bütünleşme temaları doğrultusunda yapılandırılmıştır. Görüşmeler ortalama 45–60 dakika sürmüş, katılımcıların izniyle ses kaydı alınmış ve sonrasında transkribe edilerek yazıya aktarılmıştır.

Araştırmada katılımcı mahremiyeti, gönüllülük ve bilgilendirilmiş onam ilkelerine titizlikle uyulmuştur. Katılımcılara araştırmanın amacı, kapsamı ve verilerin yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacağı açıkça bildirilmiştir. Raporlamada kimliklerin ifşa edilmemesi için katılımcılar K1, K2, K3 ... şeklinde kodlanmıştır.

Araştırma, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulu tarafından onaylanmıştır. İlgili kurulun 6. toplantısında, 19.06.2023 tarihinde alınan 2023/19 sayılı karar (Karar No: 19) doğrultusunda araştırmanın etik açıdan uygunluğu teyit edilmiştir.

Tablo 1

Çalışma Grubuna Ait Bilgiler

Katılımcı	Yaş	Meslek	Yedek Subaylık Görev Yeri
K1	35	Öğretmen	Şırnak / Jandarma Komando Tugayı
K2	42	Mühendis	Kayseri / Hava İkmal Komutanlığı
K3	34	Sağlık Memuru	Hakkâri / Dağ ve Komando Tugayı
K4	32	Biyolog	Ankara / Genelkurmay Karargahı
K5	45	Mühendis	Erzurum / 9. Kolordu Komutanlığı
K6	46	Öğretmen	İstanbul / 3. Kolordu Komutanlığı
K7	34	Sosyal Hizmet Uzmanı	Mardin / Sınır Tabur Komutanlığı
K8	48	Psikolog	Hatay / Hudut Karakolu
K9	29	Avukat	Van / Jandarma Alay Komutanlığı
K10	31	Öğretmen	Gaziantep / 5. Zırhlı Tugay Komutanlığı
K11	37	Mühendis	Zonguldak / 3. Jandarma Eğitim Tugay Komutanlığı
K12	43	Öğretmen	Kastamonu / 5. Jandarma Eğitim Alay Komutanlığı

Bulgular

Araştırmadan elde edilen veriler tematik analize tabi tutulmuştur. Kodlama süreci, katılımcıların deneyimlerinden hareket eden tümevarımcı (indüktif) bir yaklaşımla yürütülmüştür. İlk aşamada görüşme kayıtları deşifre edilerek açık kodlama yapılmış ve katılımcı ifadelerinden anlamlı birimler çıkarılmıştır. İkinci aşamada, benzer içerikteki kodlar bir araya getirilerek eksen kodlama ile üst kategoriler altında gruplandırılmıştır. Son aşamada ise bu kategoriler arasındaki ilişkiler belirlenmiş ve seçici kodlama yoluyla araştırma sorularına karşılık gelen temalar oluşturulmuştur.

Kodlama süreci veriye dayalı tümevarımcı mantıkla gerçekleştirilmiş, ancak temaların adlandırılması ve yorumlanmasında ilgili literatürden de yararlanılmıştır. Bu yaklaşım, bireylerin öznel deneyimlerinden yola çıkarak elde edilen verilerin hem katılımcı anlatılarına sadık kalınarak hem de kuramsal bağlamla ilişkilendirilerek çok katmanlı biçimde çözümlenmesini sağlamıştır.

Bu sürecin sonunda toplam **126 açık kod**, **27 alt kategori** ve nihai olarak **9 ana tema** elde edilmiştir. Kodlama süreci ve her bir temanın katılımcı desteği Tablo 2’de özetlenmiştir:

Tablo 2

Kodlama Sürecinin Özeti

Kodlama Aşaması	Kod/Tema Sayısı	Açıklama
Açık Kodlama	126	Katılımcı ifadelerinden doğrudan türetilen anlamlı birimler
Eksen Kodlama	27	Benzer kodların gruplandırılmasıyla oluşan alt kategoriler
Seçici Kodlama	9	Araştırma sorularını karşılayan ana temalar

Tablo 3

Temaların Katılımcı Desteği

Tema	Katılımcı Desteği (n=12)
Askeri Rol Kimliği	10
Askeri Rütbe	8
Askerlik İdeali	7
Askerlik Mesleği	9
Maddi Kazanımlar	6
Komutan Olmak	5
Muvazzaf Olmamak	7
Askeri Personelle İlişkiler	11
Sivil Hayata Dönüş	12

Askeri Rol Kimliği

Askeri rol kimliği, bireyin yalnızca yapısal bir pozisyona değil, aynı zamanda normatif bir davranış çerçevesine ve sembolik bir anlam dünyasına dahil olduğu çok katmanlı bir süreçtir. Goffman'ın (2020) “gündelik yaşamda benliğin sunumu” yaklaşımı, burada önemli bir açıklama sunmaktadır. Bireyler sosyal rolleri birer “sahne performansı” olarak yerine getirmektedir, ancak bu roller zamanla içselleştirilmekte ve benliğin bir parçası haline gelmektedir. Askeri yapının hiyerarşik ve disipliner doğası, birey üzerinde yalnızca dışsal bir kontrol aracı işlevi görmekle kalmaz, aynı zamanda içsel dönüşüm süreçlerini de başlatır. Bu yönüyle askeri rol kimliği, yalnızca bir görev değil; aynı zamanda bir kimlik rejimi, bir beden politikası ve bir disiplin teknolojisidir (Foucault, 2017).

Yedek subaylar, bu role geçici olarak dahil olsalar bile, askeri sistemin yoğun normatif yapısı nedeniyle bu rolü psikolojik, davranışsal ve toplumsal düzeyde içselleştirmek zorunda kalmaktadır. Bu durum, modern toplumda bireyin farklı bağlamlarda sürekli yeniden tanımlanan kimliğiyle, yapının dayattığı tekil ve katı rol kimlikleri arasında yaşadığı gerilimi göstermektedir.

“Bu kimlik sadece görev sırasında değil, koğuştta, yemekte, yürürken bile sizinle. Siz artık sıradan biri değilsiniz. Herkes sizi o rolde görmek istiyor. Bir kez bile kendinizi o kimliğin dışına çıkarırsanız saygıyı kaybediyorsunuz. Ben bunun bilinciyle hareket ettim. Kendim gibi olmakla komutan gibi görünmek arasındaki çizgiyi korumak zordu ama başardım.” (K6)

“Yedek subaylık süresince askeri kimliği sahiplenmem zaman aldı. Çünkü başta kendimi bir misafir gibi hissediyordum. Ancak süreç ilerledikçe bu geçici rol bile beni etkiledi. Artık bir yerlere girdiğimde duruşum değişiyordu. İnsanlar bana komutan gözüyle bakıyor, ben de ona göre davranıyordum. Rol kimliği dediğimiz şey bazen gerçek kimliğin önüne geçiyor.” (K9)

“Askerlikte rol yapmak gibi bir lüksünüz yok. Çünkü sizi gözleyen onlarca kişi var. Eğer içten davranmazsanız bu hemen fark ediliyor. Bu yüzden ben rol kimliğini içselleştirmeye çalıştım. Komutan gibi görünmek değil, gerçekten komutan gibi hissetmek için çabaladım. Bu bana güçlü bir karakter gelişimi sağladı.” (K10)

Katılımcı görüşleri, askeri rol kimliğinin bireyde hem davranışsal hem de zihinsel dönüşümlere neden olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Gerek “rol yapıyorum” duygusunun zamanla “ben buyum” haline gelmesi gerekse rolün tüm yaşam pratiklerine sızması, kimliğin kurum tarafından şekillenen kalıcı bir habitus (Bourdieu, 2023) olarak yeniden inşa edildiğini göstermektedir. Özellikle “komutanım” hitabının bireyde yarattığı benlik sunumu, sembolik etkileşimcilik açısından değerlendirildiğinde, bu rolün sosyal ilişkiler içinde nasıl yeniden üretildiğini görünür kılmaktadır. Hitap biçimi,

yalnızca bir kelime değil, ast ile üst arasındaki güç ilişkisini her seferinde yeniden kuran sembolik bir etkileşimdir. Birey, bu hitapla birlikte kendisini sürekli olarak “üst” konumunda deneyimlemekte ve bu durum benlik algısına içkin hale gelmektedir. Örneğin, bir erin her defasında “komutanım” diyerek yedek subaya seslenmesi, yedek subayın kendi davranışlarını da bu konuma uygun biçimde düzenlemesine yol açar. Böylece, rol sadece dışsal bir atama olmaktan çıkarak, günlük etkileşimlerde tekrar tekrar üretilen bir toplumsal gerçekliğe dönüşür. Goffman’ın (2020) dramaturjik yaklaşımıyla ifade edilecek olursa, yedek subay sahneye çıktığında artık komutan rolünü oynayan aktör değildir. Astların sürekli tekrarladığı hitaplar sayesinde, bu rolün kurumsal beklentilerine uygun şekilde benliğini sunan bir “komutan” haline gelir. Bu süreç, rolün geçiciliğine rağmen bireyin kendisini kalıcı bir şekilde askeri habitus içinde konumlandırmasına katkı sağlar.

Buradan hareketle denilebilir ki; yedek subaylar açısından askeri rol kimliği, bireyin gündelik yaşamdaki kimliklerinden biri değil; toplumsal kurumun birey üzerindeki biyoiktidar kapasitesinin bir yansımasıdır. Foucault’nun (2019) ifade ettiği gibi biyoiktidar, yalnızca bedeni disipline etmeyi değil, aynı zamanda bireyin düşünme, algılama ve davranma biçimlerini düzenlemeyi de içerir. Nitekim askeri kurum, törensel düzenler, içtimalar, beden eğitimi, emir-komuta zinciri ve sürekli tekrarlanan ritüeller aracılığıyla bireyin bedensel pratiklerini şekillendirirken; aynı zamanda itaati, disiplin anlayışını ve otoriteye bağlılığı doğal bir zihinsel çerçeve haline getirmektedir. Bu sayede askeri rol kimliği, bireyi yalnızca üniforma giyen görünür bir aktör kılmaz; aynı zamanda askeri kurumun değerlerini, normlarını ve otorite ilişkilerini içselleştiren bir özneye dönüştürür. Bourdieu’nun (2023) “habitus” kavramıyla açıklanacak olursa, bu süreçte birey, kurumun ürettiği kalıpları kendi düşünme ve davranma biçimlerine taşır ve böylece askeri kurumun yeniden üreticisi haline gelir. Yedek subaylık deneyimi geçici olsa bile, bu dönemde edinilen alışkanlıklar ve bakış açıları, görev süresi sonrasında da bireyin toplumsal yaşamına sızarak kalıcı etkiler bırakmaktadır. Dolayısıyla askeri rol kimliği, bireyin yalnızca geçici bir görev icra etmesiyle sınırlı olmayıp, kurumun sürekliliğini sağlayan ideolojik ve pratik bir aracın taşıyıcısı olarak işlev görmektedir.

Askeri Rütbe

Askeri rütbe, yalnızca hiyerarşik bir sembol ya da üniformadaki bir işaret değil; aynı zamanda bireyin sosyal konumunu ve öznel deneyimini dönüştüren güçlü bir simgesel iktidar alanıdır. Weber’in (2008) rasyonel-legal otorite anlayışı bağlamında değerlendirildiğinde, askeri rütbe; yasa, kural ve görev tanımlarıyla meşrulaştırılmış bir otoritenin görünür halidir. Ancak bu otorite, yalnızca yasal zemine değil; aynı zamanda karizmaya, disipline, görünürlüğe ve kolektif tanınmaya da dayanmaktadır.

Bourdieu'nun (2023) "sembolik sermaye" kavramsallaştırması çerçevesinden bakıldığında; rütbe, fiziksel bir objeden çok daha fazlasıdır; onu taşıyan kişiye toplumsal düzlemde itibar, otorite ve görünürlük kazandırmaktadır. Bu sembol, sosyal ilişkileri yeniden düzenlemekte, bireyler arası mesafeyi tanımlamakta ve bireyin hem dışarıdan algılanışını hem de kendi benliğini inşa ediş biçimini dönüştürmektedir.

Yedek subaylar için rütbe, bu nedenle bir "statü" değil hem gözlenen hem de gözetleyen bir temsil aracına dönüşmektedir. Rütbenin bireyi dönüştürücü gücü, onun yalnızca komut verme yetkisini değil; aynı zamanda "örnek olma", "duygusal dengeyi koruma" ve "güven yaratma" gibi karmaşık sosyal sorumlulukları da yüklemesiyle ilgilidir.

"Siz bir yıldız takıyorsunuz ama o yıldız sizi dönüştürmeye başlıyor. Konuşmanız, yürüyüşünüz, duruşunuz bile değişiyor. Çünkü o rütbe sizi izleyen gözlerin sayısını artırıyor. Bu yüzden ben rütbeyi taşımaktan çok, rütbeye layık olmaya çalıştım." (K3)

"Rütbe sadece bir hiyerarşi göstergesi değil, aynı zamanda bir sembol. Erler size o yıldız nedeniyle saygı gösteriyor ama sizin davranışlarınızla o saygıyı haklı çıkarmanız gerekiyor. Rütbe size ayrıcalık veriyor ama sorumluluğu da artırıyor." (K7)

Katılımcıların ifadeleri, rütbenin dışsal bir bolden çok, içsel bir sorumluluk alanına dönüştüğünü güçlü biçimde yansıtmaktadır. Katılımcıların "Yıldız takmak sizi dönüştürüyor. (K3)" ve "Rütbe taşımak ayrıcalık olduğu kadar sorumluluk. (K7)" gibi vurguları, bu sembolün bireyde yarattığı normatif baskıyı ve otorite içselleştirmesini göstermektedir.

Askeri rütbe, Weberyen (2008) anlamda hukuki-rasyonel otoritenin simgesi olsa da katılımcı deneyimlerinde bu rütbenin yalnızca bir yetki göstergesi değil, aynı zamanda bir tür "davranış düzenleyicisi" haline geldiği görülmektedir. Zira rütbe, bireyin yalnızca emir veren bir aktör olarak konumlanmasını sağlamaz; aynı zamanda onun sürekli gözetlenen, tutumları değerlendirilen ve duruşu temsil değeri taşıyan bir özneye dönüşmesine yol açar. Katılımcılar, rütbenin sadece astlar karşısında bir güç unsuru değil, aynı zamanda üstler tarafından da bir "sınav" konusu olduğunu belirtmektedirler. Örneğin, teğmen rütbesine sahip bir yedek subay, erlerin gözünde disiplinin sembolü olurken, üst subayların gözünde ise temsil ettiği makamı ne kadar içselleştirdiği sürekli olarak ölçülen bir figür haline gelmektedir. Bu durum, bireyin gündelik davranışlarını –yürüyüşünden selam vermesine, hitap biçiminden emirleri iletme tarzına kadar– düzenleyen bir çerçeveye dönüşmektedir. Başka bir deyişle, rütbe yalnızca hiyerarşik bir konumlandırma işlevi görmemekte; aynı zamanda bireyin benlik sunumunu biçimlendiren bir normatif denetim mekanizmasına dönüşmektedir. Goffman'ın dramaturjik yaklaşımıyla okunduğunda, yedek subay

rütbesi bireyi sürekli “ön sahnede” tutmakta, bu da rolün sahiçiliğini güçlendirirken bireyi sürekli öz denetim altında yaşamaya zorlamaktadır. Böylelikle askeri rütbe hem kurumsal hiyerarşinin simgesel dayanağı hem de bireyin kendi davranışlarını şekillendiren bir otokontrol aracı olarak çift yönlü bir işlev üstlenmektedir.

Askerlik İdeali

Askerlik idealini bireylerin toplumsal değerler, semboller, ailevi yönlendirmeler ve kültürel kodlar aracılığıyla erken yaşlardan itibaren içselleştirdiği bir meslek ve değer temsili olarak değerlendirebilmek mümkündür. Bu ideal, yalnızca mesleki bir yönelimi değil, aynı zamanda ulusal kimliğin ve erkeklik ideolojisinin yeniden üretildiği bir kültürel kodlar bütününe ifade etmektedir. Anderson’un (2020) hayali cemaatler kavramı bağlamında düşünüldüğünde, askerlik ideali de ulusun kendisini kurgulama biçimlerinden biridir. Asker, bu hayali cemaatin bekçisi, sembolü ve kahramanı olarak görülmektedir. Askerlik, özellikle Türkiye gibi tarihsel olarak militarist ideolojilerle şekillenen toplumlarda bir vatandaşlık pratiği, bir erkeklik geçiş ritüeli ve aynı zamanda bir ahlaki yükümlülük olarak inşa edilmektedir. Connell’in (2019) hegemonik erkeklik kuramı bağlamında değerlendirildiğinde, askerlik, erkekliğin en yüce temsili olarak kurgulanmaktadır. Cesaret, disiplin, dayanıklılık gibi erdemler bu kimlik etrafında idealize edilmektedir.

Katılımcıların askerlik idealine dair yaklaşımları da bu çok katmanlı kültürel yapı içinde şekillenmektedir. Kimi bireyler için bu ideal çocuklukta kurulan bir ulusal fantezidir. Kimileri içinse çevresel gözlemler aracılığıyla sonradan geliştirilen bir toplumsal saygı nesnesidir. Her halükarda askerlik ideali, bireyin sadece meslek tercihi değil; kültürel aidiyet, ulusal kimlik, ailevi miras ve toplumsal temsil alanında inşa edilmektedir.

“Ben milliyetçi bir ailede büyüdüm. Bu yüzden askerlik mesleği benim için çok kıymetliydi. Küçüklüğümde beri askere ve subaylara karşı büyük bir hayranlık besledim. Özellikle milli bayramlarda izlediğim askeri törenler, içimde bir askerlik sevgisi oluşturmuştu. Yedek subay olduğumu öğrendiğimde sadece gururlanmadım, aynı zamanda bu ideali bir nebze de olsa yaşamış oldum. Her ne kadar meslek olarak bu yolu seçmemiş olsam da asker olmanın ne demek olduğunu kısa süreliğine de olsa deneyimlemek beni çok mutlu etti.” (K1)

“Çocukluk döneminde izlediğim askeri filmler ve dizilerden çok etkilenirdim. Özellikle askeri tören sahneleri beni derinden etkilerdi. O zamandan beri askerlik mesleğine karşı bir ilgim vardı. Ancak hayat beni farklı bir yola sürükledi. Yedek subaylık sayesinde bu ilgim gerçek bir deneyime dönüştü. Her sabah içtima, üniforma giymek, komutan olmak gibi unsurlar beni çok etkiledi. İçimdeki o çocukluk idealine kısa süreliğine de olsa kavuşmuş gibi hissettim.” (K5)

“Benim için ideal demek, insanın gönülden bağ kurduğu ve hayatını onun etrafında şekillendirdiği bir şeydir. Askerlik mesleğini ideal olarak gören çok insan tanıdım. Onların bu mesleğe olan tutkuları bana çok etkileyici geldi. Özellikle bir tabur komutanı vardı, işine olan bağlılığına hayran kaldım. Onun duruşu, konuşması, disiplin anlayışı bende büyük bir saygı uyandırdı. O gün düşündüm ki bazı insanlar gerçekten bu meslek için yaratılmış oluyor.” (K10)

Katılımcı görüşleri, askerlik idealinin birey yaşamında nasıl şekillendiğini, nasıl içselleştirildiğini ve ne şekilde yeniden yorumlandığını güçlü biçimde ortaya koymaktadır. Bazı katılımcılar için askerlik bir çocukluk ideali, bir tür ulusal kahramanlık fantezisi ve milli duyguların ete kemiğe bürünmüş halidir. Bu bireyler için yedek subaylık, hayalini kurduğu ulusal role kısa süreliğine de olsa bürünme imkanı sunmuştur.

Diğer bir grup içinse askerlik ideali, gözlem ve deneyim yoluyla şekillenmiş yani dışsaldan içsele doğru ilerleyen bir değer kazanımı olarak yaşanmıştır. Özellikle askerlik mesleğine tutku ile bağlı muvazzaf subaylara duyulan hayranlık, bu idealin aktarılmasında rol modeli etkisini gözler önüne sermektedir. Tam da bu noktada Bandura’nın (1977) sosyal öğrenme kuramı işlevsel hale gelmektedir. “İnsanlar, çevresindeki davranışları gözlemleyerek idealize eder, model alır ve içselleştirirler.” (Bandura, 1977).

Bu temada askerlik ideali birey, aile ve ulus arasında kurulan sembolik üçgenin bir iz düşümü olarak değerlendirilebilir. Yedek subaylık, bu ideali taşıyanlar için bir doğrulama alanı, diğerleri içinse bir anlama sahası işlevi görmüştür. Askerlik bu yönüyle sadece bir meslek değil, bireyin ulusal kimliğe katılım biçimi, erkeklik performansı, toplumsal kabul ve değer yönelimi ile doğrudan ilişkili bir sosyal formasyondur.

Askerlik Mesleği

Askerlik mesleği, modern toplumların hem birey-devlet ilişkisi hem de ulusal güvenlik ideolojisi bağlamında şekillendirdiği en güçlü kurumsal yapılardan biridir. Foucault’nun (2019) disiplin toplumları analizinde askeri kurum, bireyi hem bedensel hem zihinsel olarak kontrol altına alan en rafine mekanizmalardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu minvalde askeri meslek, yalnızca bir iş tanımı değil; beden, zihnin ve kimliğin bütünsel olarak yeniden biçimlendirilmesi anlamına gelmektedir.

Bu çerçevede askerlik, Türkiye gibi “ordu-millet” söyleminin tarihsel ve ideolojik olarak kurucu nitelikte olduğu ülkelerde çok daha geniş bir anlam alanına sahiptir. Askerlik hem kutsal hem de teknik bir meslektir; bu durum, onun hem idealize edilmesini hem de birey üzerinde yüksek oranda gerilim yaratmasını beraberinde

getirir. Askerlik, toplumun kendisini kolektif olarak temsil ettiği en güçlü sembollerden biridir. Katılımcıların askerlik mesleğine dair görüşleri de bu kolektif temsiller ile bireysel deneyimlerin kesişiminde şekillenmektedir. Askerlik bir yandan “vatan savunması” ve “onurlu görev” gibi kutsal değerlerle bütünleştirilmişken, diğer yandan zihinsel/bedensel yoğunluğu, temsil baskısı ve katı hiyerarşisiyle bireyde yabancılaşma, yeniden değerlendirme ve sınır testi gibi duygusal/psikolojik tepkiler doğurmaktadır.

“Aslında askerlik, yalnızca disiplinli olmak değil; sabretmeyi, sorumluluğu ve temsil gücünü öğrenmekmiş. Askerlik mesleği, bana göre sadece savaşmakla sınırlı değil. Barış zamanında bile insan yetiştiren, karakter oluşturan bir alan. Ben bu bir yıllık süreçte mesleğe dair hem olumlu hem olumsuz birçok yönle tanıştım.” (K1)

“Askerlik mesleğinin sadece fiziksel değil zihinsel olarak da çok yoğun olduğunu anladım. Meslek olarak çok zorlu ama saygın bir meslek olduğunu yedek subaylık sürecinde tüm yönleriyle deneyimledim.” (K2)

“Bu mesleği yaparken sadece görev değil, aynı zamanda temsil sorumluluğu da taşıyorsunuz. Üniformanızda sadece isim değil; kurum var, millet var. Bu bilinçle hareket etmek çok zor ama aynı zamanda çok anlamlı.” (K11)

Katılımcıların deneyimleri, askerlik mesleğinin çok boyutlu yapısını ve birey üzerindeki etkilerini açıkça yansıtmaktadır. Kutsal bir görev vurgusu, bireylerin bu mesleği sadece ekonomik ya da bürokratik bir iş olarak değil; ulusal aidiyet, kurumsal sadakat ve temsil sorumluluğu üzerinden değerlendirdiğini göstermektedir. Bu noktada askerlik mesleği, Weberyen (2023) anlamda salt rasyonel-bürokratik bir otorite değil, aynı zamanda karizmatik ve geleneksel boyutlar içeren bir meslek alanı olarak şekillenmektedir.

“Askerlik mesleği bana göre hem psikolojik hem de fiziksel olarak sağlamlık isteyen bir meslek. Yedek subaylık sürecinde bu gücün sınırlarını kendimde test ettim. Özellikle uzun nöbetler, kriz durumlarında verilen ani görevler, subayların ne kadar donanımlı olması gerektiğini gösteriyor. Sadece fiziksel olarak değil, karar verirken gösterilen sağduyu da çok önemli. Ben bu mesleğe olan bakışımı tamamen değiştirdim. Artık dışarıdan sadece üniformasına bakarak yorum yapmıyorum.” (K8)

“Benim için askerlik mesleği tamamen bir bilinmezdi. Yedek subaylığa seçildiğimde çevremdeki insanlar bunu bir başarı gibi yorumladı. Ancak ben bu mesleğin içinde geçirdiğim süre boyunca aslında ne kadar büyük fedakarlıklar barındırdığını gördüm. Ailenizden, evinizden, konfor alanınızdan uzak, tamamen görev odaklı bir yaşama geçiyorsunuz. Bu yaşama sürekli olarak devam etmek kolay değil. Bu nedenle askerlik mesleğini seçen kişilerin gerçekten bu işe gönül vermiş olmaları gerekiyor.” (K9)

“Yedek subaylık sürecimde birçok kez ‘Bu meslek bana uygun mu?’ sorusunu sordum kendime. Bazen evet dedim, bazen hayır. Çünkü her an tetikte olmak, sürekli düzenli olmak, her türlü koşula hazırlıklı olmak çok kolay değil. Bu mesleğin çok yıpratıcı ta-

rafları da var. Özellikle uzun süreli görevlerde subayların nasıl bir yaşam sürdüğünü gözlemledim. Disiplinin bir yaşam tarzı olduğunu kabul etmek gerekiyor. Subaylık mesleğini takdir ediyorum ama kendime uygun bulmadım.” (K10)

Bu görüşlerde askerlik mesleğinin bireyde yarattığı zorluk duygusu ve meslekle olan uyum sorgulanmaktadır. Katılımcı ifadeleri, askerlik mesleğiyle ilgili her bireyin aynı düzeyde uyum ve aidiyet hissi geliştirmediğini; bu mesleğin bazıları için yıpratıcı ve uzak durulması bir yaşam biçimi olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu noktada askerlik mesleği, yalnızca bir “deneyim alanı” olarak değil, aynı zamanda kişisel bir “sorgulama sahası” olarak da görünür olmaktadır. Deneyim alanı olma yönü, bireylerin askeri disiplin, otorite, emir-komuta zinciri gibi pratiklerle karşılaşmalarını ifade ederken; sorgulama sahası olma yönü, bu deneyimlerin bireyde askerlik mesleğinin anlamı, sürdürülebilirliği ve kişisel yaşama uygunluğu konusunda çeşitli sorgulamalar doğurmasıyla ilgilidir. Örneğin bazı katılımcılar, disiplin ve düzenin sivil yaşamlarına katkısını vurgularken bazıları askerlik mesleğini kalıcı bir yaşam biçimi olarak görmemiş, hatta yıpratıcı bulmuştur. Dolayısıyla bu tema, askerlik mesleğinin bireyde hem pratik bir öğrenme ve deneyim kazanma zemini sunduğunu hem de kişinin mesleğe yönelik duygusal ve zihinsel mesafesini sınırdığı bir alan işlevi gördüğünü göstermektedir.

Komutan Olmak

Komutanlık sadece bir statü değil; bireyin otorite, temsil ve liderlik yetkinliklerini performe ettiği, aynı zamanda duygusal zeka ve toplumsal sorumluluk arasında denge kurmaya çalıştığı karmaşık bir roldür. Weber’in (2008) felsefesiyle bakıldığında komutanlık, bürokratik yapının rasyonel-legal otoritesini temsil ederken Durkheim’in (2006) düşüncesi açısından değerlendirildiğinde ise bireyin kolektif sorumluluğu sırtlandığı, toplumun veya kurumun değerlerini somutlaştırdığı bir roldür.

Ancak komutan olmak, sadece yukarıdan verilen emirlerin alt birimlere aktarılması süreci değildir. Arendt’in (2020) “otoritenin krizi” tartışması burada devreye girmektedir. Modern birey, yalnızca itaatle değil, anlam arayışı ve karşılıklı ilişki kurma kapasitesiyle liderliğini sürdürebilmektedir. Dolayısıyla komutanlık; emir veren değil, güven oluşturan, duygusal bütünlük sağlayan, karizmatik-etik liderlik biçimidir.

“Askerliğe başlamadan önce ‘komutan’ kelimesi bana biraz uzaktı. Ama yedek subay olarak göreve başladığımda, erlerin bana bu şekilde hitap etmeye başlamasıyla bu kavramın ne kadar gerçek ve etkili olduğunu gördüm. Komutan olmak, sadece emir vermek değil, aynı zamanda bir güven kaynağı olmak demektir. Onların gözünde bir otorite olmak bana liderlik yeteneğimi geliştirme fırsatı verdi.” (K2)

“İlk emir verdiğim günü hiç unutmuyorum. İçim titriyordu. Bir grup erin karşısına geçip ‘Şunu şöyle yapın.’ dediğimde bana baktılar ve sorgulamadan uyguladılar. Bu durumun ağırlığını ve ciddiyetini o anda hissettim. Komutan olmak, düşündüğümünden çok daha fazla iç disiplin ve öz güven gerektiriyordu. Zamanla daha net, daha kararlı biri oldum.”

(K3)

“Komutanlık görevim sırasında en çok etkilendiğim şey, benim davranışlarımın doğrudan başkalarının psikolojisini etkiliyor olmasıydı. Bir gün sinirli olsam erler tedirgin oluyordu, bir gün güler yüz göstersem moralleri düzeliyordu.” **(K12)**

Katılımcıların görüşleri, komutanlık rolünün bireyde yalnızca davranışsal değil; aynı zamanda psikolojik, duygusal ve etik düzeyde bir yeniden yapılanmaya neden olduğunu göstermektedir. “İlk emir verdiğimde içim titredi. (K3)” ya da “Güler yüz gösterince erlerin morali düzeldi. (K12)” gibi ifadeler, komutanlığın mekanik değil, son derece insani ve ilişkisel bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu deneyimler, liderliğin bir “statü pozisyonu”ndan çok, bir psikososyal sorumluluk alanı olduğunu gözler önüne sermektedir. Komutan olma hali, bireyin yalnızca emir-komuta zincirinde üstte olmasıyla değil; anlayış göstermesi, duyguları yönetebilmesi ve güven telkin edebilmesiyle anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda liderlik, Goleman’ın (1995) tanımladığı biçimiyle “duygusal zeka” temelli liderliktir: Birey yalnızca akılla değil, empati ile yönetir.

Muvazzaf Olmamak

Muvazzaf olmamak, askeri yapıda süreklilik ve geçicilik, merkez ve çevre, statü ve temsil gibi ikiliklerin bir yansımasıdır. Yedek subaylar, askeri sisteme fiilen dahil olsalar da hukuki, sosyal ve kültürel açıdan sistemin arka planında konumlanmaktadır. Bu durum yedek subaylar statüsünün asgari işlevsel üyelikle sistemin işlerliğine katkı sağladığı, ancak tam olarak kurumsal kimlik üretiminin parçası olamadığı bir yapıdadır. Diğer yandan bu tema, aynı zamanda sınıf, statü ve aidiyet ekseninde derinlemesine bir gerilimi yansıtmaktadır. Bourdieu’nun (2023) meşru sermaye biçimleri çerçevesinde bakıldığında, muvazzaflık statüsü, askeri alanda hem simgesel sermaye (rütbe, kıdem, aidiyet) hem de sosyal sermaye (ağlar, kalıcılık, karar süreçlerine katılım) anlamına gelmektedir. Yedek subaylar bu sermayeye kısa süreliğine erişseler de onu kalıcı olarak dönüştürecek konumda değildirler. Yedek subaylar, askeri sistemin içinde ama sistemin öz kimliğini belirleyen kategoriye ait olmayan, eşikte duran aktörlerdir. Bu eşik hali, onların hem askeri kültürü deneyimlemelerini hem de ona tam olarak entegre olamamaları durumunu beraberinde getirir.

“Muvazzaf olmamak askeri sistemin içinde sürekli bir ‘misafir’ gibi hissetmenize neden oluyor. Evet, üniformanız var, rütbeniz var ama kalıcılığınız yok. Bu da yedek subaylık sürecinde sıkça hissettiğim bir dışlanma duygusu yarattı.” **(K3)**

“Birlikte görev yaptığım muvazzaf bir subay bana bir gün ‘Sen yakında gideceksin, biz burada kalacağız.’ demişti. Bu cümle çok şey anlatıyordu aslında. Orada geçici biri olmak, bazılarına göre daha az ciddiye alınmak demektir. Ne kadar iyi görev yapsanız da sistem sizi dışarıdan biri olarak görüyordu.” (K4)

“Muvazzaf olmamak, karar alma süreçlerinde dışarıda kalmak demektir. Örneğin bazı önemli görev planlamaları yapılırken bizden sadece uygulayıcı olarak faydalanılıyor ama stratejik kararlara dahil edilmiyorduk. Bu durum bana biraz kırıcı geliyordu. Çünkü biz de sorumluluk alıyorduk, risk taşıyorduk ama sistem bizi tam anlamıyla içine almıyordu.” (K6)

Katılımcılar, yedek subayların askeri sistemin önemli karar süreçlerinden dışlandığını ve bu durumun bireysel motivasyonu zedelediğini vurgulamaktadır. Bu görüşler, muvazzaf olmamanın sadece statüsel değil, görevsel olarak da sınırlandırıcı bir deneyim sunduğunu ve yedek subayları sistemin çevresinde tuttuğunu göstermektedir. Katılımcıların ifadeleri, yedek subayların askeri sistemde kurumsal olarak sınırlı meşruiyete sahip olduklarını ve bu nedenle sürekli bir geçicilik algısı, statü belirsizliği ve duygusal dışlanma yaşadıklarını göstermektedir. Yedek subaylar bu süreçte, sadece yapısal değil, aynı zamanda psikolojik bir sınır dışılığı deneyimlemektedirler. Bu sınır, bazen astlar tarafından yetersizlikle, bazen üstler tarafından geçicilikle, bazen de kurumun kendisi tarafından sessizlikle kurulmaktadır.

K4’ün “İyi görev yapsam da sistem beni dışarıdan biri olarak gördü.” ifadesi, yapısal iktidar alanlarının yalnızca rütbe ve görev değil; süreklilik ve kalıcılıkla da inşa edildiğini göstermektedir. Bu bağlamda askeri yapı, bir yandan bireye sorumluluk verirken, öte yandan onu temsil alanından dışlamaktadır. Bu çelişki katılımcı görüşlerinden de anlaşılacağı üzere, yedek subaylar açısından kurumsal yabancılaşma, motivasyon kaybı ve duygusal kırılma gibi sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca bu deneyim, kurumsal yapılarda sistemin parçası olmak ile sistemi yönetmek arasında nasıl bir fark olduğuna dair de güçlü ipuçları sunmaktadır. Yedek subaylar sisteme dahildir ancak sistemin karar veren, norm koyan, temsil eden merkezi birimlerine erişemezler. Bu da onları bir tür görevli ama temsil etmeyen figür konumuna yerleştirmektedir.

Maddi Kazanımlar

Yedek subaylık süreci, bireyler açısından yalnızca askeri disiplin ve temsil görevi değil, aynı zamanda ekonomik anlamda geçici de olsa istikrar, gelir güvencesi, sosyal güvenlik ve birikim anlamına gelen çok yönlü bir ekonomik deneyim alanıdır. Bu yönüyle askeri hizmet, özellikle Türkiye gibi genç işsizlik oranlarının yüksek, kayıt dışı istihdamın yaygın olduğu ülkelerde, sınıfsal hareketliliğin kısa süreli bir formu olarak işlemektedir. Yedek subaylık, bireyin hem sembolik (vatan görevi) hem de

maddi (maaş, barınma, sigorta) olarak ödüllendirildiği, bu nedenle birey-devlet ilişkisinin ekonomik düzeyde de kurulduğu bir mekandır. Ayrıca askeri kurumun sağladığı ekonomik güvenlik, yalnızca gelirle sınırlı kalmamakta, bireyin psikolojik refahı, öz güveni, gelecek planlaması ve toplumsal rol algısı üzerinde de doğrudan etkili olmaktadır. Bu çerçevede maddi kazanım, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve duygusal sermaye olarak da değerlendirilmelidir.

“İlk defa kendime ait bir kazancım vardı. Kendi harcamalarımı kendim yapabildim, borçlarımı ödedim. Ayrıca sigortam da yatırılıyordu. Bu da geleceğim için güvenceydi. Askerlik gibi geçici bir süreçte bu kadar net maddi katkı sağlamak bana moral verdi.” (K1)

“Yedek subaylık yaparken aldığım maaşla temel ihtiyaçlarımı karşıladım. Kiram, faturalarım, ulaşım gibi masraflarım maaşla rahatça karşılandı. Ayrıca birikim de yapabildim. Sivilde bu kadar rahat etmek mümkün değildi. Özellikle yeni mezun biri olarak bu kadar düzenli bir gelire sahip olmak benim için çok değerliydi. Bu süreç bana mali disiplin kazandırdı.” (K5)

“Maddi olarak yedek subaylık bana ciddi bir avantaj sağladı. Sivilde stajyer gibi düşük maaşlarla çalışırken, burada hem düzenli hem de nispeten yüksek bir maaş alıyorsunuz.” (K6)

“Özellikle evlilik planı yapan biri olarak bu süreç bana çok şey kattı. Terhis sonrası evlilik hazırlıklarımın önemli kısmını bu parayla karşıladım.” (K10)

“Maddi kazanımlar deyince sadece maaş değil, aynı zamanda sigorta günleri de çok önemli. Ben askerlik sürecinde hem maaş kazandım hem de emeklilik için önemli sayılan sigorta primlerim yattı. Bu süreç bana ilerisi için katkı sağladı. Ayrıca devletin bir kurumunda görev yapmanın getirdiği bazı avantajları da fark ettim. Sivilde bu kadar güvenli bir sistem bulmak çok zor.” (K11)

Katılımcıların ifadeleri, yedek subaylığın yalnızca geçici bir kamu görevi değil, aynı zamanda bireyin ekonomik olarak rahatladığı, kendi ihtiyaçlarını bağımsız şekilde karşıladığı ve geleceğe yönelik birikim yapabildiği bir sınıfsal istikrar dönemi sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda askeri hizmet, özellikle mezuniyet sonrası iş bulmakta zorlanan veya ailesinden maddi destek alamayan bireyler açısından gecikmiş geçiş süreçlerine ekonomik zemin sunmaktadır. Burada askeri yapı, sadece bir disiplin kurumu değil, aynı zamanda geçici bir ekonomik yurttaşlık sahası işlevi görmektedir.

Diğer taraftan askeri sistemin barınma, beslenme ve sigorta gibi giderleri üstlenmesi; bireyin maaşını doğrudan tasarruf ya da yatırıma dönüştürme imkanı sunarak ekonomik davranış alışkanlıklarını da dönüştürmektedir. Bu durum, bireyin finansal okuryazarlığı ve tüketim pratikleri üzerinde de eğitici bir etki yaratmaktadır (K1, K5, K6, K10). Yedek subaylık süreci, birey için sadece bir gelir kaynağı değil; ekonomik özneleşme, geçici sınıfsal yükseliş ve psikososyal istikrar sağlayan çok

boyutlu bir maddi deneyim alanı sunmaktadır. Bu, askeri sistemin yalnızca bir görev alanı değil; aynı zamanda refah devleti uygulamalarını taşıyan bir geçici ekonomik alan olduğunu göstermektedir.

Askeri Personelle İlişkiler

Askeri yapı, hiyerarşik doğası gereği, kişiler arası ilişkileri yalnızca samimiyet ve bireysel tercihler düzeyinde değil, aynı zamanda güç, itaat ve temsil mekanizmaları üzerinden kurgulamaktadır. Weber'in (2008) rasyonel-yasal otorite tipi bağlamında, bu yapı içinde her aktör belirli bir pozisyona, sorumluluğa ve beklentiye göre hareket etmek zorundadır. Bu sistem içinde bireylerin diğer askeri personelle kurduğu ilişkiler, yalnızca insani değil aynı zamanda kurumsal pozisyonlara endeksli ilişkiler haline gelmektedir. Ancak bu yapısal çerçeve içinde bireyler yalnızca "pozisyon" olarak değil, aynı zamanda duygusal, deneyimsel ve karakteristik farklarla da etkileşmektedir. Askeri personelle kurulan ilişkiler, yedek subaylar açısından yalnızca görev icrası değil aynı zamanda karşılıklı kabul görme, otorite inşası, meşruiyet kazanımı ve empatik liderlik biçiminde işlemektedir. Özellikle astsubaylar gibi saha deneyimi yüksek profesyonel aktörlerle kurulan ilişkiler, yedek subayların liderlik yeterliklerini, duygusal zeka düzeylerini ve kurumsal uyum kapasitelerini test eden birer aynaya dönüşmektedir.

"Birlikte görev yaptığım uzman çavuşlar başta beni ciddiye almamışlardı. Belki genç yaşımdan, belki yedek subay olmamdan dolayı biraz mesafeliydiler. Ama zamanla birlikte geçirdiğimiz süreçte onları dinlemeye, görüşlerine değer vermeye başladım. Bu da aramızda bir güven ortamı oluşturdu. Sonunda birlikte çözüm üreten, birbirimize destek olan bir ekip haline geldik. Bu süreç bana iş yerinde de benzer ilişkiler kurmam gerektiğini öğretti." (K3)

"Birlikte çalıştığım bazı astsubaylar başta bana oldukça mesafeli yaklaşmışlardı. Özellikle verdiğim emirlerin uygulanmasında hafif bir isteksizlik hissettim. Ama zamanla onlarla sohbet etmeye, tecrübelerine saygı göstermeye başladım. Bu yaklaşım ilişkileri yumuşattı. Sonra onlar da bana saygı duymaya başladılar. Bu süreç bana iletişim kurmanın sadece konuşmak değil, davranışlarla güven vermek olduğunu gösterdi." (K6)

"Benim görev yaptığım birlikte astsubaylar oldukça dominant karakterlerdi. Bu başta beni biraz gerdi. Çünkü ben yeni gelmiş bir yedek subaydım ve onların kurulu düzenine dahil olmuştum. Ama zamanla onların saygısını kazanmak için önce ben saygı göstermeye başladım. Özellikle nöbet düzenlemelerinde, görev dağılımlarında fikirlerini sordum. Bu yaklaşım beni onların gözünde farklı bir yere koydu. Artık birlikte karar alır hale gelmiştik." (K12)

Katılımcıların deneyimleri askeri personelle kurulan ilişkilerin hem bireysel hem de kurumsal düzlemde ne kadar belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. K6 tarafından ifade edilen “Astsubaylar beni başta ciddiye almadı.”, K3 tarafından belirtilen “Zamanla güven kazandım.” ve K12 tarafından dile getirilen “Fikirlerine danışınca bakışları değişti.” gibi ifadeler, hiyerarşide rütbe ile deneyim arasındaki örtük gerilimi ve bunun ilişkilere nasıl yansıdığını güçlü şekilde göstermektedir. Bu durum, örgütsel yapılarda rütbenin meşruiyetinin yalnızca yukarıdan tanımlanmadığını; aynı zamanda aşağıdan gelen onay ve karşılıklı saygı ile pekiştirildiğini göstermektedir. Katılımcıların deneyimlerinden de anlaşılacağı üzere bireyin statüsü yalnızca resmi pozisyonuyla değil; ilişki kurma biçimiyle, empati geliştirme becerisiyle, danışma refleksiyle ve adil davranışıyla şekillenmektedir. Ayrıca bu ilişkilerin bireylerin sosyal sermayesini doğrudan etkilediği görülmektedir. İyi kurulan ilişkiler, görevlerin daha rahat yürütülmesini, krizlerin daha kolay çözülmesini ve birlikte çalışma kültürünün gelişmesini sağlamaktadır. Bu da yedek subayların yalnızca “resmi lider” değil, aynı zamanda ilişkisel lider olma becerilerini geliştirmelerine katkı sunmaktadır.

Sivil Hayata Dönüş

Sivil hayata dönüş, bireyin bir kurumsal yapıdan (askeri sistem) başka bir sosyokültürel yapıya (sivil yaşam) geçerken yaşadığı ritüel çözülme, kimlik boşluğu ve yeniden yapılanma sürecidir. Turner’ın (2018) ritüel geçiş kuramı bu noktada oldukça açıklayıcıdır. Turner’a (2018) göre birey, belirli bir sistemin parçası olduğunda bir kimlik edinir; sistemden çıktığında ise liminal yani eşikte kalır. Yedek subaylar için bu geçiş; bir yandan askeri kimliğin çözülmesini, diğer yandan sivil kimliğin yeniden kurulmasını kapsar. Ayrıca Goffman’ın (2015) “total kurum” kavramsallaştırması askeri yapının birey üzerinde nasıl kapsamlı bir dönüşüm yarattığını göstermektedir. Bu kurumlar bireyin zamanını, mekanını, davranışlarını ve ilişkilerini öyle şekillendirmektedir ki oradan ayrıldığında birey sadece fiziksel değil, psikolojik ve sosyal bir ayrılma travması da yaşamaktadır.

Sivil hayata dönüş süreci aynı zamanda disiplinli benliğin serbest yaşama uyum sağlama sancısı, bireysel özgürlüğün getirdiği belirsizlik, örgütlü kimliğin dağılması ve toplumsal konumun yeniden inşası gibi pek çok boyutu içermektedir. Bu yönüyle dönüş süreci, yalnızca bir normalleşme değil, çoğu zaman bir dönüşüm travması ve bir kimliği yeniden kurgulama pratiğidir.

“Sivil hayata döndüğümde ilk hissettiğim şey boşluktu. Askerlik süresince her şey planlıydı, ne zaman ne yapacağımı biliyordum. Ama sivil döner dönmez bu düzen ortadan kalktı. Önce bir rahatlama yaşadım ama sonra kendi kendime ‘Şimdi ne yapacağım?’ diye sordum. Yedek subaylık süreci bana çok şey kattı ama adaptasyon kolay olmadı. Bir süre işe odaklanmakta zorlandım çünkü zihnim hâlâ askeri düzende çalışıyordu.” (K2)

“Sivil hayata dönüşümde en büyük yardımcım askerlikte kazandığım öz disiplin oldu. Artık iş hayatında zamanı daha iyi kullanıyorum, sorumluluklarımı aksatmıyorum. Yedek subaylık, kısa ama yoğun bir tecrübeydi. O süreçte edindiğim alışkanlıkları bırakmadım. Sabah erken kalkmak, günü planlamak gibi şeyler hâlâ hayatımda. Bu da beni çevremdekilerden bir adım öne çıkarıyor.” (K11)

Katılımcıların ifadeleri, sivil hayata dönüşün yalnızca bir bitiş değil; aynı zamanda bir süreç, bir yeni kimliğe alışma dönemi ve bir benlik çatışması olduğunu göstermektedir. Bu durum, Berger & Luckmann’ın (2023) “toplumsal gerçekliğin inşası” kuramıyla açıklanabilecek bir toplumsal sonuca işaret etmektedir. Bireyin sosyal çevresi değiştiğinde, önceki sosyal roller anlamını yitirmektedir. Bununla birlikte yeni roller birey tarafından yeniden içselleştirilmektedir. Ancak askeri sistem gibi total ve düzenleyici kurumlar, bireyde öyle güçlü bir yapı kurmaktadır ki bu geçiş genellikle ani bir özgürlük değil, anlam kaybı ve kimlik bunalımı olarak deneyimlenmektedir. Özellikle K11’in “Kazandığım alışkanlıkları sürdürüyorum.”, “Sivil hayata disiplinli döndüm.”, “Öz güvenim arttı.” gibi söylemleri, askeri yapının birey üzerinde yalnızca baskı değil, aynı zamanda güçlendirici etkiler de yarattığını göstermektedir. Bu, bireyin askeri deneyimi yalnızca bir görev değil; aynı zamanda kişisel gelişim, liderlik ve öz disiplin kazanımı olarak yaşadığını kanıtlamaktadır.

Sivil hayata dönüş bireyin askeri yapıdan sıyrılırken bir yandan askeri benliği ardında bırakması bir yandan da sivil kimliğini yeniden inşa etmesiyle karakterize edilen bir kimlik geçiş ritüelidir. Bu geçiş, kimileri için bir çözülme kimileri için bir özgürleşme; ancak neredeyse herkes için bir dönüşüm süreci olarak yaşanmaktadır. Yedek subaylık deneyimi bu anlamda bireyde silinmeyen izler bırakmaktadır. Askerlik süreci fiziksel olarak bitmekte ancak sosyal etkileri devam etmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma, yedek subaylık deneyiminin bireyler açısından nasıl anlamlandırıldığını ve askerlik mesleğiyle kurulan ilişkinin hangi toplumsal, psikolojik ve kurumsal boyutlarda şekillendiğini irdelemiştir. Bu bölümde ise elde edilen temaların kesiştiği ortak noktalar ve ayrıştıkları yönler üzerinden bütüncül bir bakış geliştirilmiştir.

Araştırmanın ortaya koyduğu en önemli bulgu, yedek subaylık deneyiminin homojen bir süreç olmadığı, aksine katılımcıların meslek, kültürel arka plan ve görev yeri gibi sosyodemografik özellikleriyle kesişen çok boyutlu bir deneyim alanı sunduğudur. Bu çeşitlilik, askerlik kurumunun bireyleri tek tip bir kimliğe indirgeme kapasitesine rağmen, kişisel geçmişlerin ve mesleki sermayenin deneyim algısını dönüştürdüğünü göstermektedir. Örneğin, Altınay’ın (2004) askerlik ve milliyetçilik ilişkisine dair tespitleriyle uyumlu biçimde, doğu ve sınır bölgelerinde görev yapan

katılımcılar askerliği daha çok “milli görev” ve “vatan savunması” çerçevesinde anlamlandırırken, büyükşehir kökenliler için askerlik kurumsal bir deneyim ve bireysel sorumluluk alanı olarak öne çıkmıştır. Bu durum, askeri kimliğin tekil bir üst anlatıdan ziyade, bireyin sosyokültürel arka planıyla müzakere halinde inşa edildiğini ortaya koymaktadır.

Bu bütüncül bakış, literatüre iki önemli katkı sunmaktadır: İlki, yedek subaylık gibi geçici bir statünün dahi bireysel kimliklerle ve sosyal arka planla kesiştiğinde kalıcı sosyalizasyon etkileri yaratabileceğini ortaya koymasındır. İkincisi ise askeri kurumun disiplin teknolojilerinin (Foucault, 2019) tek yönlü bir içselleştirme üretmediğini, aksine bireysel sermaye ve kültürel geçmişle müzakere halinde çoklu anlamlar yarattığını göstermesidir. Bu bağlamda araştırma, askerlik deneyimlerinin toplumsal bağlama gömülü, çok katmanlı ve bireysel farklılıklarla şekillenen süreçler olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Araştırmanın en belirgin katkısı, yedek subaylığın geçici bir statü olmasına rağmen bireyde kalıcı kurumsal ve kimliksel etkiler bırakan özgün bir sosyalizasyon alanı olduğunu ortaya koymasındır. Bu katkı, Foucault’nun (2019) biyoiktidar analizleriyle birlikte düşünüldüğünde, askeri kurumun yalnızca bedeni değil, zihni ve davranış örüntülerini de şekillendiren bir disiplin teknolojisi işlevi gördüğünü göstermektedir. Rütbe ve rol kimliği, bireylerin gündelik yaşamlarında dahi sürdürülen bir normatif çerçeveye dönüşmekte, bu da askeri deneyimin geçiciliğini aşan kalıcı bir habitus (Bourdieu, 2025) yaratmaktadır.

Yedek subaylığın en çarpıcı boyutlarından biri, otorite ve meşruiyet ilişkisinde yaşanan ikiliktir. Weber’in (2008) rasyonel-legal otorite tipolojisi, yedek subayların sahip oldukları hukuki dayanağı açıklamaktadır. Ancak katılımcı deneyimleri, bu otoritenin üstler ve astlar tarafından her zaman aynı düzeyde tanınmadığını göstermektedir. Bu ikilik, bireylerin otoriteyi uygulama biçimlerinde kırılگانlık yaratmakta, bir yandan kuruma aidiyet kazandırırken, diğer yandan dışlanma ve geçicilik duygusunu derinleştirmektedir.

Bu araştırmanın literatüre katkısı, yedek subaylık statüsünü sıradan bir zorunlu askerlik uygulaması veya profesyonel subaylık deneyimi olarak değil; bu ikisinin kesişiminde yer alan, sınırları belirsiz ve çelişkili bir alan olarak tanımlamasıdır. Turner’ın (2018) ritüel geçiş kuramıyla düşünüldüğünde, yedek subaylık bireyleri hem sivil hem de askeri kimlikler arasında konumlandıran eşik bir deneyimdir. Bu eşik, bireylerin benliklerini yeniden kurdukları ve kurumsal aidiyetlerini sınadıkları bir toplumsal mekan olarak işlev görmektedir.

Buradan hareketle, çalışmanın sunduğu perspektif sivil-asker mesafesi tartışmalarıyla da ilişkilendirilebilir. Akal ve Başpınar'ın (2022) çalışmasında, sivil-asker mesafesi daha çok ordu ile siyaset arasındaki makro ilişkiler çerçevesinde ele alınmaktadır. Buna karşılık, bu araştırma söz konusu mesafenin mikro düzeydeki yansımalarını görünür kılmaktadır. Yedek subaylar, askeri yapıya fiilen dahil olmalarına rağmen muvazzaf statüye sahip olmadıkları için sürekli bir “geçicilik” duygusu yaşamış ve kurumsal aidiyetleri sınırlı kalmıştır. Bu durum, sivil-asker mesafesinin yalnızca makro bir iktidar sorunu değil, gündelik etkileşimlerde ve bireysel deneyimlerde yeniden üretilen bir kurumsal ikilik olarak da işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde Ateş'in (2022b) çalışmasında sivillerin askerliği çoğunlukla görev ve meslek düzeyinde tanımladıkları, buna karşılık askerlerin askerliği bir yaşam tarzı olarak gördükleri vurgulanmaktadır. Bu çalışmada ise yedek subaylar tam da bu ikiliğin kesişiminde konumlanmışlardır: Bazıları askerliği geçici bir meslek pratiği olarak deneyimlerken bazıları için bu süreç yaşam tarzına yaklaşan bütüncül bir sosyalizasyon alanı haline gelmiştir. Bu yönüyle yedek subaylık, askerlik mesleğinin görev-meslek-yaşam tarzı üçgenindeki belirsiz konumunu görünür kılmaktadır.

Araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Katılımcıların tamamının lisans mezunu olması, eğitim bakımından çeşitliliği sınırlandırmaktadır. Ayrıca yaş aralığının 29-48 ile sınırlı olması, daha ileri yaş gruplarındaki yedek subaylık deneyimlerinin dışarıda kalmasına yol açmaktadır. Gelecek çalışmalarda farklı yaş grupları, eğitim düzeyleri ve sosyoekonomik arka planlardan bireylerin katılımıyla daha kapsayıcı örneklemeler oluşturulması önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra, bu araştırma yalnızca bireysel deneyimlere odaklanmaktadır. Yedek subaylık kurumunun tarihsel dönüşümü, hukuki boyutları ve muvazzaf subayların yedek subaylara bakışı gibi konuların kurumsal düzeyde incelenmesi, daha bütüncül bir tablo sunabilecektir. Ayrıca toplumsal cinsiyet boyutunun derinleştirilmesi, özellikle kadın subay adaylarının deneyimlerinin ele alınması, askeri kurumun erkek egemen yapısına ilişkin daha kapsamlı veriler sağlayabilecektir.

Integration Experiences of Reserve Officers into the Military Profession: A Qualitative Inquiry

Samet Ünlü

Compulsory military service has historically played a pivotal role in shaping the relationship between the state and its citizens, particularly in countries where conscription remains a central component of national defense. Türkiye, with its longstanding tradition of compulsory military service, continues to uphold the military institution as a security mechanism and a formative social structure that contributes to citizenship, masculinity, discipline, and national identity. Within this broader institutional framework, reserve officership (yedek subaylık) occupies a distinctive and understudied niche. Unlike short-term enlisted soldiers, reserve officers are temporarily entrusted with symbolic authority, formal military status, and command responsibility, despite not being professional military personnel. This liminal position creates a distinctive experiential field in which civilian identities intersect with military norms, values, and hierarchical structures.

The present study examines how individuals who completed their compulsory military service as reserve officers make sense of the military profession, construct or resist military role identities, interact with hierarchical authority structures, negotiate legitimacy, and reintegrate into civilian life. Although military sociology in Türkiye has addressed issues, such as militarism, gender, conscription, and

@ Asst. Prof., Sivas Cumhuriyet University, samettunnlu@gmail.com

id <https://orcid.org/0000-0001-9493-6173>

DOI: 10.12658/M0791
insan & toplum, 2026; 16(1): 169-197.
insanvetoplum.org

Received: 04.05.2025
Revised: 24.08.2025
Accepted: 19.11.2025
Online First: 19.01.2026

civil-military relations, the specific experiences of reserve officers remain largely unexplored. This research, therefore, addresses a critical gap by providing an in-depth sociological analysis of a temporary yet influential role situated at the intersection of civilian and military spheres.

Drawing on theoretical frameworks including Goffman's concepts of role performance and total institutions, Bourdieu's habitus and symbolic capital, Weber's legal-rational authority, and Turner's notion of liminality, the study explores how reserve officers internalize (or fail to internalize) military norms, how authority is negotiated within hierarchical structures, and how temporary military identities shape long-term perceptions, behaviors, and self-conceptions.

This research employed a phenomenological qualitative design to capture deeply personal, subjective, and meaning-laden experiences of reserve officers. Semi-structured interviews were conducted with 12 male participants from diverse professional backgrounds, including engineering, teaching, psychology, law, social work, and health services. Each participant was a reserve officer in various military branches, such as commando brigades, border posts, armored units, and high-level command centers.

Maximum variation sampling was used to ensure diversity in terms of duty location, professional background, and age, while snowball sampling facilitated participant recruitment. The interviews, lasting between 45 and 60 minutes, were audio-recorded with consent, transcribed verbatim, and analyzed using Braun & Clarke's thematic analysis framework. The coding produced 126 open codes, 27 subcategories, and nine main themes, revealing a multidimensional structure of reserve officer experiences.

Ethical approval was obtained from the Sivas Cumhuriyet University Social Sciences Ethics Committee (Decision no: 2023/19), and identities were anonymized using codes, such as K1 and K2.

The findings showed that reserve officers did not simply perform military roles superficially; instead, many internalized military identity through mechanisms of discipline, ritual, and symbolic interaction. Participants described a profound shift in their bodily comportment, speech patterns, emotional regulation, and relationship to authority. Goffman's dramaturgical perspective helps explain how constant surveillance and expectations of legitimacy led participants to invest deeply in performing the role of "commander." Over time, this performance became integrated into the self, forming a temporary but intense habitus that extended beyond the barracks.

Rank functioned as a symbolic resource that both elevated and constrained reserve officers. Although the star on their shoulders granted them formal authority, it also imposed emotional responsibility and behavioral discipline. Participants expressed that bearing rank required constant self-monitoring to “deserve” the authority it symbolized. This reveals how symbolic capital operates within hierarchical institutions: authority is legally granted but socially negotiated.

Reserve officers commonly referenced childhood memories, nationalistic narratives, heroic representations of soldiers, and family influences as sources of an internalized “soldiering ideal.” Even participants without strong prior attachment to the military found their admiration reinforced through encounters with highly dedicated professional officers, illustrating how idealized military identity can be renewed or reinterpreted through direct exposure.

Participants’ views of the military profession revealed a complex mix of admiration, emotional strain, respect, and reconsideration. The profession was associated with discipline, sacrifice, endurance, and moral responsibility, but also with psychological burden, hierarchical pressure, and physical hardship. Several stated that reserve officership helped them understand the profound emotional and physical demands of being a career officer, leading some to reaffirm their civilian career choices.

The role of “commander” was experienced not merely as hierarchical superiority but as a relationship of responsibility, guidance, and emotional influence. Participants recalled instances where their mood directly influenced the morale of enlisted soldiers. This supports contemporary leadership theories that emphasize emotional intelligence, empathy, and situational awareness as core components of effective command.

A central theme was the psychological and institutional tension arising from being “inside yet outside” the system. Reserve officers were entrusted with responsibility yet excluded from decision-making and long-term institutional structures. This liminality produced feelings of partial legitimacy, marginalization, and identity ambiguity.

Participants emphasized that reserve officership provided significant financial stability, especially for new graduates. Regular salary, free accommodation, meals, and insurance contributions offered temporary socioeconomic uplift and reduced financial stress. This suggests that compulsory service may function as a short-term welfare mechanism for young adults.

Interactions with *astsubaylar* (noncommissioned officers) played a significant role in shaping participants’ experiences. Initially, reserve officers often confronted skepticism or a lack of recognition. Through respect, dialogue, and collaboration,

many were able to establish mutual trust, reflecting how legitimacy in hierarchical structures emerges through interpersonal dynamics rather than formal rank alone.

Returning to civilian life marked a psychological transition characterized by feelings of emptiness, loss of structure, and uncertainty about identity. Some participants carried military-acquired discipline into their private and professional lives, experiencing positive personal development. Others struggled with the abrupt dissolution of regimented life. These findings align with Turner's concept of liminality: individuals leaving a total institution often occupy an ambiguous transitional state before reintegrating into ordinary social roles.

This study revealed that reserve officership, despite its temporary nature, constituted a profound and multilayered socialization process that reshaped individuals' identities, perceptions, and social positions. The thematic analysis demonstrated that reserve officers experienced the military not merely as a bureaucratic duty but as a transformative environment in which civilian dispositions were challenged, reshaped, and, in some cases, reinforced. The military institution operating as a total institution in Goffman's sense imposed a dense set of norms, rituals, and hierarchical expectations that created an intense and accelerated habitus formation process. Although reserve officers remained within this institutional universe for a relatively short duration, the symbolic and emotional weight of the experience amplified its long-term impact.

One of the central findings of this research was the liminal status of reserve officers. Positioned between full membership and externality, they operated within a structural ambiguity marked by temporary authority, partial legitimacy, and conditional acceptance by career military personnel. This liminality shaped their command practices, their sense of belonging, and their interactions with both superiors and subordinates. The ambivalence of being simultaneously "inside" and "outside" the organization gave rise to a unique form of identity negotiation, one rarely discussed in military sociology. It also highlighted the relational nature of authority, showing that legitimacy did not stem solely from formal rank but was co-constructed through interpersonal dynamics, emotional competence, and mutual recognition.

Another significant conclusion is that reserve officership provides a context for personal growth, leadership development, and emotional maturation. Exposure to strict discipline, hierarchical responsibility, and crises led many participants to reassess their civilian identities, future career expectations, and coping capacities. For some, this experience reinforces admiration for the military profession; for others, it clarifies the limits of their own compatibility with military life. The dual

outcome underscores that reserve officership functions as both an identity-building and identity-testing arena.

This study further shows that the return to civilian life is neither automatic nor seamless. Participants report feelings of emptiness, a loss of structure, and difficulty re-adapting to civilian routines. However, the discipline, time management, and leadership skills acquired during service often continue to shape their professional trajectories in civilian life. This suggests that reserve officership contributes to the transfer of institutional norms into civilian society, subtly extending military influence beyond its formal boundaries.

In conclusion, reserve officership emerges as a critical sociological site where institutional power, individual agency, symbolic authority, and identity transformation converge. By illuminating these dynamics, this study not only fills a notable gap in Turkish military sociology but also provides a theoretical framework for understanding how temporary institutional roles can produce enduring social and psychological effects.

Kaynakça

- Akal, M. ve diğerleri. (2023). Türkiye’de kadınların askerlik yapmalarına yönelik toplumsal tutumlar. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 43(2), 223–257. <https://doi.org/10.26650/SJ.2023.43.2.0097>
- Akal, M. Y. & Başpınar, A. (2022). Askerî sosyolojide sivil-asker mesafesi tartışmaları. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 42(1), 91–127. <https://doi.org/10.26650/SJ.2022.42.1.0102>
- Akgül, Ç. (2011). *Militarizmin cinsiyetçi suretleri: Devlet, ordu ve toplumsal cinsiyet*. Dipnot Yayınları.
- Altınay, A. Y. (2004). *The myth of the military-nation: Militarism, gender, and education in Turkey*. Palgrave Macmillan.
- Anderson, B. (2020). *Hayali cemaatler*. İ. Savaşır (Çev.). Metis Yayınları.
- Arendt, H. (2020). *Otorite nedir? Geçmişle gelecek arasında*. B. S. Şener & O. E. Kara (Çev.). İletişim Yayınları.
- Ateş, B. (2022a). *Askeri sosyoloji: Ordu ve toplum araştırmaları*. Selenge Yayınları.
- Ateş, B. (2022b). Türkiye’de profesyonel askerliğin sosyolojik bir incelemesi: Meslek, görev ya da yaşam tarzı?. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 42(1), 21–44. <https://doi.org/10.26650/SJ.2022.42.1.0068>
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (2023). *Gerçekliğin toplumsal inşası: Bir bilgi sosyolojisi incelemesi*. V. S. Ögütler (Çev.). Atıf Yayınları.
- Bourdieu, P. (2023). *Kültür üretimi: Sembolik ürünler sembolik sermaye*. S. Yardımcı (Çev.). İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2025). *Ayrım: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi*. D. Fırat & G. Berkurt, (Çev.). Nika Yayınevi.
- Boyacı, N. K. (2023). Tekniğe dair yaklaşımların savaş ve askerlik mesleği bağlamında değerlendirilmesi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 43(2), 275–294. <https://doi.org/10.26650/SJ.2023.43.2.0046>
- Bröckling, U. (2020). *Disiplin: Askeri itaat üretiminin sosyolojisi ve tarihi*. V. Atayman (Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R. W. (2019). *Erkeklikler*. N. Konukcu (Çev.). Phoenix Yayınları.

- Creswell, J. W. (2017). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. M. Bütün & S. B. Demir (Çev.). Siyasal Kitabevi.
- Durkheim, E. (2006). *Toplumsal işbölümü*. Ö. Ozankaya (Çev.). Cem Yayınevi.
- Foucault, M. (2015). *İktidarın gözü*. İ. Ergüden (Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2017). *Cinselliğin tarihi*. H. U. Tanrıöver (Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2019). *Hapishanenin doğuşu*. M. A. Kılıçbay (Çev.). İmge Kitabevi Yayınları.
- Goffman, E. (2015). *Timarhaneler*. E. Arıcan (Çev.). Heretik Yayınları.
- Goffman, E. (2020). *Günlük yaşamda benliğin sunumu*. B. Cezar (Çev.). Metis Yayınları.
- Goleman, D. (1995). *Duygusal zekâ*. B. S. Yüksel (Çev.). Varlık Yayınları.
- Gök, A. & Sakman, T. (2023). Yabancı askerî üslerin ikili ilişkiler üzerine etkisi: Kurumlar, strateji, kültür. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 43(2), 323–349. <https://doi.org/10.26650/SJ.2023.43.2.0045>
- Konuk Kandemir, N. & Çalışkan, A. (2023). Military sociology and its education in Türkiye: A comparative analysis. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 43(2), 197–221. <https://doi.org/10.26650/SJ.2023.43.2.0037>
- Öztekin, A. & Gönç Şavran, T. (2023). Cumhuriyetten günümüze Türkiye’de ulus devlete yönelik tehdit algısının ve askerî organizasyonun değişen yapısı. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 43(2), 295–322. <https://doi.org/10.26650/SJ.2023.43.2.0047>
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. M. Bütün & S. B. Demir (Çev.). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Selek, P. (2018). *Sürüne sürüne erkek olmak*. İletişim Yayınları.
- Sencer, E. (2018). *Ordu ve millet: 1930’larda Almanya ve Türkiye’de askerî kültür*. İletişim Yayınları.
- Sennett, R. (2021). *Otorite*. K. Durand (Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Turner, V. (2018). *Ritüeller, yapı ve anti-yapı*. N. Küçük (Çev.). İthaki Yayınları.
- Uzun, Z. & Şafak Uzun, A. M. (2017). Değerin yeniden inşası: Askerlik mesleğinde değer eğitimi dair kuramsal bir yaklaşım önerisi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (63), 503–520.
- Weber, M. (2008). *Sosyoloji yazıları*. T. Parla (Çev.). Deniz Yayınları.
- Weber, M. (2023). *Sosyolojinin temel kavramları*. M. Beyaztaş (Çev.). Runik Kitap.
- Yuval-Davis, N. (2016). *Cinsiyet ve millet*. A. Bektaş (Çev.). İletişim Yayınları.